Tarja Heinilä-Hannikainen
Johanna Hautakorpi
Heidi Manns-Haatanen

O 30/2015

16.09.2015

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

TASA-ARVOPOLITIIKKA SUOMESSA JA ISTANBULIN SOPIMUS

TASA-ARVOPOLITIIKKA SUOMESSA

Sukupuolten tasa-arvoa tavoitellaan ja toteutetaan toimilla, joiden kokonaisuudesta muodostuu suomalainen tasa-arvopolitiikka. Sukupuolten tasa-arvolla tarkoitetaan kaikkien yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia sekä vallan ja resurssien oikeudenmukaista kohdentumista riippumatta sukupuolesta, sukupuoli-identiteetistä ja sukupuolen ilmaisusta. Tasa-arvopolitiikassa otetaan huomioon eri väestöryhmien erityiskysymykset ja -asema.

Tasa-arvopolitiikassa käytetään ns. kaksoisstrategiaa: tasa-arvoa nimenomaan edistäviä toimia (esim. palkkaeron kaventaminen, segregaation purkaminen työmarkkinoilla) sekä tasa-arvotavoitteiden ja sukupuolinäkökulman sisällyttämistä kaikkeen viranomaisten toimintaan (ns. valtavirtaistaminen). Työtä tehdään kaikissa ministeriöissä, ja sitä koordinoi sosiaali- ja terveysministeriö.

Tasa-arvopolitiikan painopisteet perustuvat kansainvälisiin velvoitteisiin, tasa-arvolakiin (laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, 609/1986), vuonna 2010 hyväksyttyyn tasa-arvoselontekoon (VNS 7/2010 vp) ja kunkin hallituksen linjauksiin.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelma

Pääministeri Juha Sipilän hallitus on käynnistänyt tasa-arvo-ohjelman valmistelun. Ohjelmaan on tarkoitus koota tämän hallituskauden keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Tasa-arvo-ohjelmalla koordinoidaan kaikkien ministeriöiden tasa-arvon edistämistoimia ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista sekä vahvistetaan yhteistyötä ministeriöiden välillä.

Hallituksen tasa-arvo-ohjelman valmistelu käynnistettiin yhdessä sidosryhmien kanssa 8.9.2015 järjestetyllä työpajalla. Sidosryhmiltä kerättiin näkemyksiä ja ehdotuksia seuraavista keskeisinä pidetyistä tavoitteista:

- Yhteiskunnallisella päätöksenteolla edistetään sukupuolten tasa-arvoa (valtavirtaistaminen) ja tasa-arvo otetaan huomioon keskeisissä yhteiskunnallisissa uudistuksissa.
- Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja lähisuhdeväkivaltaa vähennetään
- Hoivavastuu jaetaan tasaisemmin eri elämänvaiheissa sukupuolten välillä
- Tasa-arvoa vahvistetaan työelämässä
- Perinteisten sukupuoliroolien vaikutusta koulutus- ja ammatinvalintoihin vähennetään
- Miesten hyvinvointia ja terveyttä parannetaan

Meritullinkatu 8, Helsinki
PL 33, 00023 VALTIONEUVOSTO
www.stm.fi

Puhelin 0295 16001
Telekopio 09 6980 709

e-mail: kirjaamo@stm.fi
etunimi.sukunimi@stm.fi

Valmistelua jatketaan työpajan ja siihen liittyneen sähköisen kyselyn tulosten pohjalta. Tasa-arvo-ohjelman on tarkoitus valmistua tämän syyskauden aikana.

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen tarkoittaa sitä, että sukupuolinäkökulma otetaan huomioon kaikessa päätöksenteossa. Päämääränä on ollut, että koko valtioneuvoston työ (budjetointi, hallituksen esitysten valmistelu, tulosohjaus jne.) tukee tasa-arvon edistämistä. Tämä edellyttää toimenpiteiden ja päätösten vaikutusten arviointia naisten ja miesten kannalta. Sukupuolinäkökulman huomioon ottaminen on osa normaalia virkatyötä ja hyvää asioiden valmistelua. Työtä on tuettu muun muassa koulutuksella, jota tarjotaan myös tulevina vuosina. Valtavirtaistamisen kehittämistä on tarkoitus linjata hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa.

Sosiaali- ja terveysministeriön on tarkoitus syksyllä 2015 teettää THL:llä arvio vuoden 2016 budjetin sukupuolivaikutuksista. Arviossa tarkastellaan sukupuolten tasa-arvon kannalta keskeisimpiä budjettiesityksen säästöjä ja määrärahalisäyksiä neljän ministeriön, STM:n, TEM:n, OKM:n ja VM:n hallinnonalalta. Arvio tulee keskittymään siihen, miten säästöt ja määrärahalisäykset kohdentuvat naisiin ja miehiin eri väestöryhmissä ja tulotasoilla. Arvion sisältö tarkentuu lähiaikoina neuvotteluissa osapuolten kesken. Lisäksi on suunnitteilla laajempi, vuoteen 2019 ulottuva budjetin kehysten sukupuolivaikutuksen arviointihanke.

Hoivavastuun jakaminen

Suomalaista yhteiskuntaa luonnehtii se, että sekä naiset että miehet ovat työelämässä ja pääosin kokopäivätyössä. Työn ja perheen yhteensovittaminen on mahdollista siksi, että meillä on tarjolla kattava ja laadukas päivähoito sekä perhevapaajärjestelmä joka turvaa toimeentulon pienen lapsen hoivaamisen ajan ja mahdollistaa palaamiseen työmarkkinoille (jatkuvassa työsuhteessa). Kuitenkin vastuu lasten hoivasta jakautuu epätasaisesti vanhempien kesken ja perhevapaista pääosan käyttävät naiset. Hoivavastuun tasaisempi jakaminen on yksi tasa-arvopoliittisista tavoitteista. Sillä on vaikutusta perhevapaista aiheutuvien epäsuorien kustannusten jakautumiseen eri alojen kesken, naisten ja miesten työmarkkina-asemaan sekä myös lasten ja vanhempien - erityisesti lasten ja isien - väliseen suhteeseen.

Erilaisten perhetyyppien yhdenvertaisuutta perhevapaajärjestelmässä on pohdittu kolmikantaisessa STM:n vetämässä työryhmässä. Perhevapaajärjestelmä ei kaikilta osin vastaa muuttunutta yhteiskunnallista tilannetta ja esimerkiksi isien aktivoitumista lasten hoidossa. Työryhmä jättää raporttinsa lokakuun 2015 lopussa.

Miehet ja tasa-arvopolitiikka

Mieskysymykset tai miesnäkökulma on ollut osa suomalaista tasa-arvopolitiikkaa jo pitkään, erityisesti tasa-arvoasiain neuvottelukunnan (TANE) työssä. Sosiaali- ja terveysministeriöllä oli 31.12.2012 - 15.10.2014 työryhmä, jonka tavoitteena oli identifioida ja täsmentää jo havaittuja miehiä koskevia tasa-arvokysymyksiä sekä lisätä ministeriöiden toimien sukupuolisensitiivisyyttä.

Miestyöryhmän loppuraportti (STM:n raportteja ja muistioita 2014:34) sisältää kahdeksan ehdotusta, jotka koskevat isyyden tukemista, työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista, varhaiskasvatusta ja koulutusta, miesten syrjäytymistä, sosiaali- ja terveyspalveluita, mieskuvaa ja moninaisuutta, väkivallan ehkäisyä ja yhteistä tasa-arvopolitiikkaa. Työryhmän loppuraportti on yksi pohja hallituksen tasa-arvo-ohjelman valmistelulle.

ISTANBULIN SOPIMUS

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus) ratifioitiin Suomen osalta 17.4.2015 ja se tuli Suomen osalta voimaan 1.8.2015. Sopimus on kansainvälisesti merkittävin ja laajin naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan vastainen välinen sopimus, joka kattaa kaikkien ministeriöiden hallinnonalaa edellyttäen hallinnonalojen yhteistyötä eri tasoilla.

Sopimuksen keskeiset periaatteet

Sopimus pohjautuu Euroopan neuvoston pitkäjänteiseen työhön naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisyssä. Esimerkiksi Suomessa toteutettiin tähän liittyen STM:n koordinoima kampanja ja erillinen tiedotuskampanja Kotirauhaa vuonna 2007. Istanbulin sopimus ei ole vain rikosoikeudellinen, vaan se perustuu ns. kolmen P:n periaatteelle: Prevention = ennaltaehkäisevät toimet, Protection = uhrien suojelutoimet ja Punishment = tekijän vastuuseen saattaminen.

Sopimuksen mukaan näiden kolmen elementin on oltava keskenään tasapainossa ja koordinoituja. Sopimus velvoittaa jäsenmaat toteuttamaan lain avulla tai muilla keinoin sopimuksen kattamat velvoitteet kuten esimerkiksi takaamaan riittävän määrän turvakotipaikkoja.

Istanbulin sopimus määrittelee ensimmäistä kertaa naisiin kohdistuvan väkivallan oikeudellisesti sitovasti naisten syrjinnän muodoksi ja ihmisoikeusloukkaukseksi. Se korostaa valtion vastuuta puuttua naisiin kohdistuvaan ja lähisuhde- ja perheväkivaltaan. Sopimus asettaa oikeudellisesti sitovia ja yksityiskohtaisia määräyksiä naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi sekä poistamiseksi, väkivallan uhrien suojelemiseksi ja väkivallan tekijöiden saattamiseksi syytteeseen. Istanbulin sopimuksen toimeenpano on merkittävä edistysaskel naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perheväkivallan poistamisessa ja tosiasiallisen tasa-arvon saavuttamisessa. Toimet koskevat myös niitä poikia ja miehiä jotka kärsivät tämän tyyppisestä väkivallasta (lähisuhteessa tai esim. seksuaalisesta väkivallasta).

Suomen hallituksen ohjelma Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi (2010–2015) rakennettiin aikanaan ottaen huomioon silloin tiedossa olleet Euroopan neuvoston linjaukset naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi. Siten ohjelman toteuttaminen on ollut linjassa nyt voimaan tulleen sopimuksen kanssa, tosin ohjelma on Istanbulin sopimusta suppeampi. Kansallisen ohjelman toimissa on monia, jotka koskevat yhtä lailla lähisuhdeväkivaltaa kokeneita miehiä. Ohjelma päättyy vuoden 2015 lopussa ja tämän jälkeen alkaa Istanbulin sopimuksen toteuttaminen.

Istanbulin sopimuksen toteuttaminen 2015-

1. Yhteensovittamiselin art. 10:

Sosiaali- ja terveysministeriössä on valmisteillä valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisen yhteensovittamiselimestä. Esitys on parhaillaan lausuntokierroksella. Tavoitteena on asettaa poikkihallinnollinen virkamiestyöryhmä koordinoimaan Istanbulin sopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumiseksi tehtävää työtä. Yhteensovittamiselimen tehtäviksi on ajateltu myös nykyisen poikkihallinnollisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn virkamiestyöryhmän (STM101:00/2011) tehtäviä siltä osin kuin ne eivät sisälly Istanbulin sopimuksesta tulevaan tehtäväkenttään. Valtioneuvosto asettaisi yhteensovittamistyöryhmän kuluvan vuoden loppuun mennessä niin, että se aloittaisi työnsä viimeistään vuoden 2016 alussa. Sosiaali- ja terveysministeriö on vastuuttanut yhden virkamiehensä toimimaan Istanbulin sopimukseen liittyvien yhteensovittamistehtävien koordinaattorina.

2. Turvakodit art. 23:

Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle (1354/2014) on ollut voimassa1.1.2015 lähtien. Käytettävissä oleva määräraha vuodelle 2015 on yhteensä 11,3 miljoonaa euroa. Määrärahan kokonaissummaa esitetään asteittain nostettavaksi kehyksissä vuodesta 2017 lähtien. Tällä hetkellä turvakoteja on 114 puolilla Suomea. Turvakotitoiminnan kehittäminen haja-asutusalueilla on meneillään.

3. Auttava puhelin art. 24:

Auttavan puhelimen 24x7 toiminnan on arvioitu alkavan vuoden 2016 kesään mennessä. OM:ssä on valmistunut esitys rikosuhrimaksusta, josta kertyvät varat käytettäisiin rikoksen uhrien tukipalveluihin. Auttava puhelin olisi yksi näistä palvelumuodoista, joka saisi rahoituksensa näistä varoista. Parhaillaan käydään neuvotteluja OM:n ja STM:n kesken määrärahan käyttöön liittyvistä yksityiskohdista. Puhelin olisi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan ohjauksessa ja rahoitus tulisi OM:n rikosuhrimaksusta. Rahoitus olisi valtionapua ja sitä koskisi tämän rahoitusmuodon menettelyt ja määräykset.

4. Lähisuhdeväkivaltaa erikoistuneiden palveluiden ja seksuaalisen väkivallan uhrien palvelujen kehittäminen:

Nämä palvelut kattavat monta artiklakohtaa luvussa neljä. Palveluihin tulee sisältyä matalan kynnyksen palvelut kaikille lähisuhde- ja perheväkivallan uhreille sekä raiskauksen uhreille sekä erityisosaamista vaativat erityispalvelut. Erityisesti tarve olisi keskittää osaamista suurempiin kokonaisuuksiin, jotta uhrin apu ja hoito sujuisi ripeästi ja kaikki tietäisivät mitä tehdä. Apua tulisi löytyä matalan kynnyksen palveluina läheltä ja erityispalveluina tietystä sovitusta paikasta.

Sosiaali- ja terveysministeriö on linjannut, että lähisuhde- ja perheväkivallan palveluita kehitetään kiinteänä osana sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujär-

jestelmää ja sen lainsäädännön puitteissa. SOTE-uudistus otetaan huomioon lähisuhde- ja perheväkivallan palvelujärjestelmää rakennettaessa. Tähän kuuluvat myös lähisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneiden ja sen uhan alla elävien henkilöiden auttaminen mm. kehittämällä yleistä palveluohjausta, hoitopolkuja ja toimintamalleja avun antamiseksi näissä palveluissa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa on parhaillaan meneillään hanke seksuaalista väkivaltaa kokeneiden palvelujen kartoittamiseksi ja kehittämiseksi. Hankkeen tarkoituksena olisi saada aikaan seksuaalisen väkivallan uhrien matalan kynnyksen palveluja ja osaamiskeskittymiä.